

INIMESE PAPILLOOMVIIRUS (HPV)

HPV on inimese papilloomiviirus (ingl. Human Papilloma Virus). Suurem osa papilloomiviiruse tüüpidest põhjustab healoomulisi muutusi nahal (nt soolatüükaid) ja limakestadel (nt teravad kondüloomid). Vähesed papilloomiviiruse tüübid võivad põhjustada pahaloomuliste kasvajate teket genitaalpiirkonnas (nt emakakaela-, häbeme- ja tupe-, päraku, peenisevähk) ning suuõõnes (nt suu- ja neeluvähk).

Vähiriski alusel jaotatakse inimese papilloomiviiruse tüübid alljärgnevalt:

- Kõrge riski tüübid: 16, 18, 45, 31, 33, 52, 58, 35, 59, 56, 51, 39;
- Piiratud vähki tekitava toimega tüübid 68, 73;
- Madala riski tüübid: 6, 11, 26, 40, 42, 43.

Emakakaelavähk moodustab 80% inimese papilloomiviirustest tingitud kasvajatest. Papilloomiviiruse tüübid HPV 16 ja 18 põhjustavad 70% emakakaelavähkidest. Eestis on haigestumus ja suremus emakakaelavähki üks kõrgemaid Euroopas.

Nakkusallikas on alati papilloomiviirusega nakatunud inimene. Papilloomiviirused levivad ühelt inimeselt teisele väga kergesti, kui inimeste nahk või limakestad puutuvad omavahel kokku. Ligikaudu 80% inimestest nakatub papilloomiviirusega vähemalt kord elu jooksul. Madala ja kõrge riski HPV tüübid levivad nii seksuaalvahekorra kui lihtsalt intiimse puudutuse käigus. Nakatuda võib juba esimese seksuaalvahekorra ajal. Kondoomi kasutamine vähendab nakatumisohtu, kuid ei garanteeri kaitset, kuna kondoomiga katmata naha puudutamisel võib ikkagi nakatuda. Pärast nakatumist võib viirus elada inimese kehas ilma haiguse tunnusteta ja kaebusteta pikka aega. Enamasti suudab inimorganismi immuunsüsteem viiruse mõne kuu või mõne aasta jooksul hävitada. Osadel inimestel ei õnnestu viirusest vabaneda, neil võib tulevikus areneda pahaloomuline kasvaja ehk vähk. Tavapäraselt areneb vähk välja aeglaselt, 20 aasta või pikema perioodi jooksul. Emakakaelavähi tekke kohustuslikuks eelduseks on kõrge riski HPV olemasolu organismis.

Vähi tekkimist soodustavad faktorid:

- varajane seksuaalelu algus;
- suur seksuaalpartnerite arv;
- suitsetamine;
- immuunpuudulikkus (nt HIV);
- pikaajaline hormonaalsete kontratseptiivide kasutamine;
- sugulisel teel levivate haiguste kaasnakkus (nt klamüüdios, genitaalherpes).

Kuidas kaitsta ennast papilloomiviiruste eest?

- Hoiduda juhuslikest seksuaalvahekordadest;
- Kasutada kondoomi;
- Mitte suitsetada;
- Kontrollida oma tervist naistearsti juures regulaarselt;
- Vaktsineerida ennast.

Tütarlapsi soovitatakse vaktsineerida enne suguelu alustamist ehk orienteeruvalt 12-aastaselt, enne viirusega kokkupuutumist.

Tütarlaste vaktsineerimiseks on riigi poolt hangitud vaktsiin Gardasil 9, tootja Merck Sharp and Dohme B.V. (vaktsiini omaduste kokkuvõtted on siin https://www.ema.europa.eu/en/documents/product-information/gardasil-9-epar-product-information_et.pdf)

Alates 01.01.2020. vaksineeritakse immuniseerimiskava raames vaid 12-aastaseid tütarlapsi (sündinud alates 1.01.2008. a).

Vaksineerimiskuur koosneb kahest doosist. Esimese ja teise annuse vaheline intervall on vähemalt 6 kuud, kuid mitte rohkem kui 13 kuud. HPV vaktsiin on sihtrühma kuuluvatele tütarlastele tasuta. Tütarlaste vaksineerimine toimub koolis. Koolitervishoiuteenuse osutaja teavitab lapsevanemat tütarlapse vaksineerimisest ning küsib tütarlapse vaksineerimiseks nõusolekut vähemalt üks nädal enne plaanitavat vaksineerimist. Lapsevanema erisoovil võib vaksineerida HPV vastu sihtrühma kuuluvaid tütarlapsi nende perearst või pereõde. Vaksineerimine on sihtrühma tütarlastele tasuta.

HPV vaktsiin Gardasil 9 sisaldab üheksat inimese papilloomiviiruse tüüpi puhastatud viiruselaadset valku ning aitab hoida ära nendest põhjustatud haigused: emakakaela, häbeme, tupe ning päraku vähieelseid kahjustusi ja vähki, suguelundite tüükaid (teravaid kondüloome). Vaktsiin ei sisalda elusat viirust ning ei ole seetõttu haigust tekitav ega ohtlik. Vaktsiini manustatakse lihasesiseselt õlavarre deltalihase piirkonda.

Vaktsiin Gardasil 9 on vastunäidustatud neile, kellel esineb ülitundlikkus vaktsiini toimeainete või abiainetes suhtes. Isikud, kellel ilmnes ülitundlikkus pärast esimest vaktsiini annust ei tohi saada teist vaktsiini annust.

Vaksineerimisjärgselt võivad esineda paiksed kõrvalnähud: süstekoha valu, punetus ja turse. Nende nähtude leevendamiseks võib kasutada külma kompressi. Samuti on kõrvaltoimetena kirjeldatud väsimust, pea- ning lihasvalu, seedetrakti häireid, millega võib kaasneda iiveldus ja oksendamine. Esineda võib ka sügelust, nahalöövet, kuplade teke nahale (nõgestõbi), liigesvalu ning palavikku ($\geq 38\text{ °C}$). Niisugused nähud on organismi loomupärane vastus vaktsiinile ja normaalne osa immuunsuse kujunemisest. Enamik vaksineerimise kõrvaltoimetest on kerged ning mööduvad 1-2 päeva jooksul ilma ravita. Palaviku ja peavalu korral võib nähtude leevendamiseks võtta paratsetamooli või ibuprofeeni. Oluline on meeles pidada, et kui nähud püsivad kauem kui paar päeva, on häirivad või muutuvad aja jooksul raskemaks, siis tuleb sellest rääkida arstile. Maailma Terviseorganisatsiooni Vaktsiinide Ohutuse Nõuandva Komitee andmetel ei põhjusta HPV vaktsiinid uute kroonilise haiguste sealhulgas ka autoimmuunsete haiguste teket.

Vaktsiini Gardasil 9 efektiivsus on kõrge, kliinilises uuringus omandas 93-100% eelneva nakkuseta tütarlapsi kaitsekehad pärast täielikku vaktsinatsioonikuuri. Vaksineerimisel saadav kaitse on pikaajaline. Uuringud kaitse kestvuse osas jätkuvad. Juhul kui tütarlaps on enne vaksineerimist mõne vaktsiinis sisalduva viiruse tüüpi suhtes nakatunud, siis selle HPV tüübi poolt põhjustatud haiguste suhtes ta kaitset ei saa, aga omandab kaitse ülejäänud vaktsiinis sisalduvate viiruse tüüpide suhtes. Vaktsiin ei oma raviefekti.

VAKTSINEERIMINE

Vastavalt Sotsiaalministri 31. oktoobri 2003. a määrusele nr 116 on vaksineerimine vabatahtlik ja kooli tervishoiutöötajal on vaja lapsevanema kirjalikku nõusolekut selle teostamiseks. Lapsevanema keeldumise korral on vajalik täita vaksineerimisest keeldumise vorm (saab kooliõe käest) või teha vabas vormis avaldus.

Koolis toimuval vaksineerimisel jälgitakse last peale vaksineerimist 15-20 minutit. Olemas on vajalikud esmaabivahendid.

Lisainfo Terviseameti lehelt vaksineeri.ee